

біометричної ідентифікації в реальному часі в загальнодоступних місцях для цілей правоохоронних органів, за винятком обмеженої кількості випадків» [3].

Таким чином, аналіз сформованих в Україні та ЄС завдань демонструє відсутність єдиного погляду в Україні та ЄС на регулювання штучного інтелекту. В ситуації коли в ЄС наголошує на особистому прийнятті рішень в сфері правосуддя, в Україні проголошується постановлення судових рішень у справах «незначної складності». Так само, розвиток існуючих технологій в сфері правосуддя в Україні ймовірно включає окремі елементи штучного інтелекту, однак за своєю суттю такими не можуть вважатися. Проблеми використання штучного інтелекту під час збирання даних та аналізу ознак людини оперативними органами, органами кримінальної юстиції, судово-експертними інституціями взагалі ігнорується. Тому перспективною та необхідною видається гармонізація законодавства України та Європейського Союзу з метою наближення європейських стандартів, забезпечення прав особи, унеможливлення їх порушення та дискримінації за будь-якою ознакою, зменшення ризиків та негативних наслідків застосування штучного інтелекту в Україні.

Список використаних джерел

1. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines. European Commission. Brussels, 2018. P. 7.
2. Voronova S. Artificial intelligence in criminal law. European Parliament. Plenary – October I 2021. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/698039/EPRS_ATA\(2021\)698039_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/698039/EPRS_ATA(2021)698039_EN.pdf).
3. Artificial Intelligence act. European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI\(2021\)698792_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI(2021)698792_EN.pdf).

Чорноус Юлія Миколаївна,

професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ СПРАВ ПРО ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

Здійснення ефективного розслідування воєнних злочинів (які відносяться до групи міжнародних) та їх судового розгляду особливим суб'єктом реалізації міжнародного правосуддя – Міжнародним кримінальним судом – вимагає внесення змін і доповнень до національного законодавства, обумовлює підвищені вимоги до

діяльності правоохоронних органів, органів правосуддя на державному та міжнародному рівнях.

У наукових працях обґрунтовано точку зору, що міжнародна злочинність складається із міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру. Щодо першої групи – міжнародних злочинів – особливо небезпечних для людської цивілізації порушень принципів і норм міжнародного права, що мають основоположне значення для забезпечення миру, захисту особи і життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, міжнародне правосуддя здійснює Міжнародний кримінальний суд. Саме воєнні злочини, які вчинюються представниками російської федерації як держави агресора на території України, і є тими міжнародними злочинами, юрисдикцію щодо уповноважений здійснювати постійно діючий міжнародний трибунал – Міжнародний кримінальний суд.

Триваюча необхідність ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, згідно з яким юрисдикція Міжнародного кримінального суду поширюється на міжнародні злочини – злочин геноциду, злочин проти людяності, воєнні злочини, злочин агресії – обумовлена положеннями Конституції України 1996 року, закону України «Про міжнародні договори України» 2004 року, Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони 2014 року та ін. Важливим завданням нашої держави є не лише ратифікація Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, а також подальша імплементація його положень до національного законодавства і правозастосовної практики. Це забезпечить належні правові підстави розслідування та ефективного судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про міжнародні воєнні злочини, що посягають на інтереси нашої держави. Слід вказати про законодавчі зміни, і безпосередньо доповнення КПК України, що нині регламентує особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану (розділ IX-1 КПК України) та особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (розділ IX-2 КПК України). Однак, навіть низка змін, не вирішує всіх проблемних питань у досліджуваній сфері.

Нові завдання постають і перед криміналістикою, яка використовуючи останні досягнення природничих, технічних та суспільних наук, пристосовує їх до розв'язання завдань судочинства, трансформує у криміналістичну практику, здійснює криміналістичне забезпечення розслідування та судового розгляду справ про воєнні злочини.

Важливим є формування криміналістичної методики розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про воєнні злочини, що пропонуватиме найбільш ефективні методи і засоби діяльності відповідно до міжнародних стандартів.

У загальному, методика розслідування кримінальних правопорушень пропонує найбільш ефективні методи і засоби діяльності, на основі використання даних про типові слідчі ситуації, системи типових версій, комплексів слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та ін. Формування методики розслідування воєнних злочинів – нагальна вимога часу, адже слід забезпечити досягнення завдань кримінального провадження щодо вчинених на території України міжнародних злочинів. Так, ще у вересні 2015 року Україна передала до Міжнародного кримінального суду Заяву, якою визнала юрисдикцію Суду стосовно всіх злочинів (це у першу чергу злочини проти людяності і воєнні злочини), скоєних на території України з початку військової агресії російської федерації проти нашої держави. Заява має безстроковий характер [1, с. 10]. Цей процес взаємодії зазнав продовження у зв'язку повномасштабним вторгненням російської федерації 24 лютого 2022 року.

Отож, наявна потреба збирання та дослідження доказової інформації у вказаних кримінальних провадженнях з метою досягнення поставлених завдань. Відповідно, є необхідність формування комплексної криміналістичної методики. Як зазначає В.А. Журавель, «окрема криміналістична методика» – це інформаційно-пізнавальна модель, в якій відображено комплекси методів, засобів, прийомів та рекомендацій типізованого характеру, викладених у описовій або формалізованій формі щодо раціональної організації процесу збирання, оцінки і використання доказової інформації стосовно специфіки вчинення і розслідування різних злочинних виявів та судового розгляду кримінальних справ. Вона охоплює не лише методи (систему методів), прийоми та засоби, а й рекомендації (поради) слідчому і судді з найбільш оптимальної, раціональної організації процесу розслідування певних видів злочинів і судового розгляду кримінальних справ [2, с. 213].

Таким чином, саме криміналістична методика повинна сформулювати своєрідний «алгоритм» щодо основ розслідування та судового розгляду справ про воєнні злочини Міжнародним кримінальним судом, враховуючі високі міжнародні стандарти та кращий досвід провідних держав світу. Вказана методика повинна включати такі елементи: криміналістичну характеристику воєнних злочинів; типовий перелік обставин, що підлягають встановленню; типовий алгоритм процесуальних дій та інших заходів на кожному етапі розслідування; тактику проведення окремих процесуальних дій, тактичних операцій; особливості використання спеціальних знань; організацію взаємодії представників правоохоронних органів, зокрема – на міжнародному рівні; залучення допомоги громадян та неурядових організацій, використання можливостей засобів масової інформації та ін. Окрема увага повинна бути приділена дослідженню доказів та судовому розгляду справ Міжнародним кримінальним судом, із врахуванням його специфіки.

Одна із особливостей криміналістичної методики розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про воєнні злочини, полягає у залученні широкого кола суб'єктів, які можуть збирати інформацію про подію. Передусім, мова йде про правоохоронні органи держави, які проводять розслідування щодо вчинених злочинів відповідно до положень національного законодавства. Однак збирати й передавати інформацію до Офісу Прокурора МКС можуть й інші суб'єкти – неурядові організації, активісти, волонтери. Важливо, що на підставі отриманих даних, Міжнародний кримінальний суд теж проводить власне розслідування. Безпосередньо під час судового розгляду, лише Міжнародний кримінальний суд має повноваження визнавати ті чи інші докази допустимими чи недопустимими, а також загалом визнавати будь-яку інформацію як доказ або ж відхилити її [1, с. 17].

За даних умов необхідним є цілісне та комплексне криміналістичне забезпечення розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про воєнні злочини, що охоплює питання техніко-, тактико-, методико-криміналістичного забезпечення. Важливим є дотримання міжнародних стандартів за реалізації окресленої діяльності.

Термін «міжнародні стандарти» використовується у всіх сферах суспільного життя і є узагальненим поняттям, що охоплює вимоги до певної сфери діяльності з урахуванням міжнародного законодавства, вимог світового співтовариства та кращого практичного досвіду іноземних демократичних держав. Також до міжнародних відноситься стандарти, розроблені міжнародною організацією стандартизації. Найвідомішою з них є International Organization for Standardization. Такі стандарти стосуються переважно техніко-криміналістичного забезпечення.

При цьому техніко-криміналістичне забезпечення повинно відповідати передовому досвіду іноземних держав. Наприклад, технології 3D сканування проведення процесуальних дій ввійшли до повсякденної практики правоохоронних органів провідних світових та європейських держав, а нині – застосовуються правоохоронцями України.

Сучасною є технологія відеоконференції під час проведення процесуальних дій. Вона має широку сферу використання, адже процесуальні дії у режимі відеоконференції проводяться як під час досудового розслідування, так і судового розгляду; як під час здійснення кримінального провадження як у межах держави, так і в порядку міжнародного співробітництва. Власне криміналістичне забезпечення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції потребує формування єдиних, уніфікованих на міжнародному рівні підходів, що стосуються правової основи, технологій, організації й тактики проведення.

Сучасні бази даних державних та правоохоронних органів, міжнародних організацій, надають можливість інформаційно-довідкового супроводження розслідування та судового розгляду, забезпечують розшук безвісно зниклих осіб та підозрюваних у вчиненні злочинів.

Окрема увага повинна бути звернена на проведення судових експертиз згідно з міжнародними стандартами (ISO/IEC 17025: 2006 та ін.). Важливою є уніфікація методик експертиз та гармонізація судово-експертної діяльності в Україні з відповідними міжнародними стандартами, зокрема, з вимогами Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) [3, с. 69].

За напрямом тактико-криміналістичного забезпечення увага спрямовується на проведення процесуальних дій із застосуванням тактико-криміналістичних засобів, новітніх тактичних прийомів та їх комплексів.

Методико-криміналістичне забезпечення розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про воєнні злочини повинно охоплювати питання взаємодії правоохоронних органів та їх окремих суб'єктів як у межах держави, так і на міжнародному рівні. Зокрема, мова йде про створення міжнародних слідчих груп та врегулювання криміналістичного забезпечення їх діяльності [4].

Отже, нині нові завдання постають перед криміналістикою, яка використовуючи найкращі досягнення природничих, технічних та суспільних наук, пристосовує їх до розв'язання завдань кримінального судочинства, трансформує у криміналістичну практику, здійснює криміналістичне забезпечення розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про воєнні злочини.

Список використаних джерел

1. Посібник зі збору доказів для Міжнародного кримінального суду. Київ : Мін-во з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, 2019. 43 с.

2. Журавель В. Окрема криміналістична методика: поняття та сфера застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2 (65). С. 202–213.

3. Нестор Н. В. Поняття стандартизації судово-експертної діяльності. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 68–77. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.04>.

4. 5. Чорноус Ю. М., Васюта Ю. В. Психологічна та організаційно-тактична характеристика діяльності спільних слідчих груп під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 113–121. doi: <https://doi.org/10.33270/03223102.113>.